

MURADOVA LALƏ

Elm və Təhsil Mərkəzi «Təfəkkür»

Universitetinin Əməkdaşı

E-mail: TarixVəOnunProblemləri@gmail.com**TÜRKİYƏ VƏ BAĞDAD PAKTI****Açar sözlər** : İraq , Bağdad Paktı, Türkiyə, Amerika**Ключевые слова**: Ирак, Багдад пакты, Турция, Америка**Keywords**: Iraq, Baghdad Pact, Turkey, America

Türkiyənin NATO-ya daxil olduğu zaman ortaya çıxan çox vacib birlik, Orta Şərqlin qorunması məsələsi idi. İngiltərə, Türkiyə hər şeydən əvvəl bir Orta Şərqlin qorunması düzəninə daxil olmaq istədiyi üçün, bu dövlətin NATO-ya daxil olmasının son dəqiqəsinə qədər etiraz etmişdir. Lakin Kareya müharibəsinin meydana çıxdığı üçün Amerika İngiltərəni bu etirazlardan imtina etdiyi söyləmiş və Amerikanın da Orta Şərqlin qorunması məsələsində fəal bir rol oynamaq sözünü verməsi üzrə, Türkiyə NATO - ya daxil olmuşdur.

Amerikanın prezidenti Eyzunhour hakimiyyətə gəlməsindən sonra əl atdığı məsələlərin başında, Orta Şərq təhlükəsizliyi dururdu. Bu məqsədlə Xarici İşlər Naziri Cohn Foster Dalleslə bərabər "Mutual Security Agency" direktoru Horal E. Stossen olduğu halda, iyirmi gün çəkən araşdırma seyrinə çıxma vaxtı 1953-ci ilin 19 mayında Vaşinqtondan ayrılaraq, Türkiyə və İsrail də daxil olmaqla bütün Orta Şərq dövlətlərini ziyarət etmişdir.[1,s.56-58]

Dalles səfəri zamanı gördüklərini Vaşinqtona döndükdən sonra uyqulama alanına qoymaq üçün təşəbbüsə keçmişdir. Bölgənin Ən güclü dövləti olması və bütün qüvvələrini NATO - əmrinə vermiş olması ilə Orta Şərqdə qurulacaq yeni təşkilatın ilkin mərkəzi ancaq Türkiyə ola bilərdi. 25 - 27 mayda Dallesin Ankaraya etdiyi ziyarət ərəfəsində bu məsələ üzərində durmuş və Türk hökuməti Amerikan Xarici İşlər Nazirinə bu məsələdəki görüşlərini bildirən memarandum vermişdir. Türkiyənin bir Orta Şərq qorunma təşkilatının liderliyini öz üzərinə götürməyə istəkli olduğundan sonra, vaxt bu təşkilata qoşulacaq dövlətlər tapmağa gəlmişdir.

Pakistanın Orta Şərq qorunma təşkilatına qoşulmaq qərarına gəlməsi, yada Orta Şərqə yönəldiləcək bir Sovet təhlükəsi qorxusundan olmuşdur.

Pakistanla bir razılışma əldə etmək üçün Amerika ilə Türkiyə eyni vaxtda hərəkətə keçmişdir. Amerikanın prezident köməkçisi Niksonun 1953 – ci ildə

Baş Naziri Məhəmməd Əlinin etdiyi danışımda bu dövlətin Amerikadan əsgər köməkliyi etdiyini söyləmişdir. Digər açıqlamasında ölkəsinin bölgədə bir iştirak ünsürü olduğunu və Türkiyə ilə yaxın işbirliyi əlaqəsi qurmağa niyyətli olduğunu bildirmişdir. Digər tərəfdən Eyzenhauer 25 fevralda etdiyi açıqlamasında Amerika Pakistanın əsgər köməkliyi istəklərini yerinə yetirəcəklərini, lakin bunun üçün bölgənin qorunması üçün ediləcək düzənləmələrə qoşulacağını şərt qoymuşdur. [2,s 120-121] Amerika ilə Pakistan arasındakı köməklik anlaşması 1954-ci ilin mayında imzalanmışdır.

Amerika ilə Pakistan arasında bu əlaqələrə paralel olaraq Türk və Pakistan hökumətləri 19 fevral 1954 - ci ildə bir ortaq olduqlarını bildirmişdilər.[2,s.115-117] Bildiridə iki dövlət arasındakı 26 fevral 1951-ci il dostluq müqaviləsinə toxunduqdan sonra bu cür söyləmişdilər "Pakistan ilə Türkiyə arasındakı dostluq müqaviləsinə uyğun olaraq, hər iki hökumət siyasi, iqtisadi və mədəni sahələrdə sıx və dostluq əlaqələrinə çatmaq eyni zamanda, öz mənəfətləri üçün olduğu qədər bütün sülh sevar millətlərin mənəfətləri üçün sülh və əmniyyətin qüvvətlənməsi əmrində lazımı yolları tədqiq etmək sahəsində mutabıq qalmışdılar.

İki dövlət arasındakı bu fikri irəli sürən prof. Fuat Köprülü 20 fevralda verdiyi ifadədə belə demişdir: "Türkiyə və Pakistan hökumətlərinin verdikləri mutabakat nəticəsində, 19 fevralda nəşrinə imkan olan şərikli təbliğ indi bəzi mütemmün izahat itasına imkan vermişdir. Bu səbəbdən anlanılacaq vəchilə rəğmən iki hökumət müzakirə halındadırlar.[3,s 55-56] Təsbitinə çalışılan müqavilə əsgəri bir ittifaq və əsgəri müqavilə olmaqla bərabər, geopolitik mütaliə, bu iki dövlətin imkanları ilə millətlərarası icabata görə sülh və emniyyətin nələr ediləcəyinin tədqiq və təsbit edilməsinə qarşılıqlı məsailər sərfini müəyyən edəcəkdir.

Türkiyə ilə Pakistan arasında 18 fevral tarixli ortaqlıq fikirdə bildirilən müqavilə 2 aprel 1954-ci ildə Pakistan Xarici İşlər Naziri Məhəmməd Zafirullah ilə Türk səfiri Səlahəddin Rafet Arel arasında Kərəçidə imzalanmışdır. Əsgəri məsələsindən danışılmayan bu müqavilənin ikinci maddəsində tərəflərin "ikitərəfli mənfəətləri ilə əlaqədar edilə biləcək millətlərarası məsələlərdə istiharedə" olacaqları və qısa ölçüdə müqavilə edəcəkləri bildirildikdən sonra, qorunma alanında bir işbirliyi söhbətində dördüncü maddədə belə deyilmişdir:

a) texniki - təcrübə terakkilerden ikitərəfli istifadə üçün bilgi müqaviləsi,
b) silah və mühimmat imalində, imkan daxilində, tərəflərin ehtiyaclarının ödənilməsinə çalışılması,

c) müqaviləni imzalayan hər iki dövlətə qarşı xaricdən bir təzyiq zamanı, Birləşmiş Millətlər Nizamnaməsinin 51. maddəsinə uyğun olaraq, nə şəkildə və nə nisbətdə işbirliyi edilə biləcəyi tədqiq və təsbit hüduclarından kənar edəcəkdir.

Bu razılaşma Türkiyə və Pakistan Parlamentləri tərəfindən təsdiq edildikdən sonra, təsdiq sənədlərinin 12 iyun 1954-cü ildə Ankarada imzalandığı gündən qüvvəyə minmişdir.

"Ankara - Kərəçi oxu" adlanan bu paktın 4-cü maddəsi hər iki ölkənin hərbi sahədə əməkdaşlığını nəzərdə tuturdu. Bu pakt 5 il müddətinə bağlanmışdır. Bu müddət qurtarana qədər tərəflərdən heç birinin etirazı olmasa bu pakt daha 5 il müddətinə qüvvədə qalırdı.

Beləliklə Kərəçi müqaviləsinin imzalanması ilə, Amerikan diplomatiyasının bildirdiyi kimi Orta Şərq təhlükəsizlik sistemində ilk addım atılmışdır. [3, s. 76-79] Türk - Pakistan müqaviləsinin əsl məqsədi digər Orta Şərq dövlətlərinin də qoşula biləcəyi vacib bir qorunma örgütünün qurulmasını açıqca göstərilir.

Ərəb dövlətləri içərisində, Türkiyə ilə təhlükəsizlik məsələsində işbirliyi etmək istəyi olan dövlət İraq olmuşdur. Pakistan məsələsində olduğu kimi, Türkiyə İraqa edəcək ilk ikili müqavilənin də şərtlərini qəbul etmişdir. Bununla bərabər, İraqın Türkiyəyə və Türkiyə vasitəsilə Qərbə bağlanması fikri ortaya Ərəb Birliyinin gələcəyi kimi daha vacib bir problem çıxarırdı. İraqın Qərblə əlaqələr qurması Ərəb Birliyini bütünlüklə dağılacağı kimi, bu dövlət içindəki Qərb əleyhdarı qüvvələri hərəkətə keçirə biləcəyi və bütün ərəb dünyasını özünə düşmən edə bilərdi.

İraqın Qərblə əlaqələrinin yaranmasına qarşı ən böyük etiraz, Ərəb ilin oktyabr ayında Süveyşdəki qüvvələrin geri çəkilməsi məsələsində Misir ilə İngiltərə arasında bir müqavilə imzalanması, Qərb ilə əlaqələrini kəsməyə artıq bir səbəb görməyən İraq prezidenti Nuri Səid Paşa Londona etdiyi səfərdən qayıdarkən Türkiyəyə gələrək, 9-19 oktyabr tarixində Türk dövlət adamları ilə Orta Şərq məsələsində görüşlər etmişdir.

Lakin Türkiyə ilə İraq arasında bir qorunma müqaviləsinin imzalanacağına bildirilməsindən sonra etiraz yenə də Misirdən gəlmişdir. Misir hökuməti 16 yanvarda Ərəb İşbirliyi Qorunma Paktını imzalayan dövlətlərin prezidentləri arasında 22 yanvarda Qahirədə bir görüş olaraq, Türk-İraq müqaviləsinin "Ərəb Birliyinə endirdiyi böyük zərbə"-nin görüşüb müzakirəsini təklif etmişdir.

Misir və Suriyadan gələn bu narazılıqlara qarşı, İraq hökuməti 18 fevralda açıqladığı rəsmi danışmada İraqın hələdə Türkiyə, İran və Əfqanıstana Səadabad Paktı, İngiltərəyə bir müqaviləsi ilə bağlı müraciətini və bu əlaqələrin nə Ərəb Birliyi, nədə BMT ilə çatışma halında olduğunu irəli sürmüşdür.

Misirin çağırışı ilə Ərəb dövlətlərinin prezidentləri 22 yanvarda Qahirədə görüşmüşlər. Bu görüşmədə xəstə olduğunu irəli sürən prezident Nuri Səid xaricində bütün Ərəb prezidentləri qoşulmuşdular.[5,s.21] İraqın toplantıda prezident köməkçisi Fazil Cemali təmsil etmişdir. 27

yanvarda olan konfransın Dr. Cemali İraqın Türkiyə ilə müqavilə imzalamaq məsələsində ciddi olduğunu bildirmişdir. Bunun ardınca Misir təmsilçisi konfrans başa çatmadan əvvəl, əgər İraq bu məsələdə ciddi olarsa Misirində ciddi qərarlar verəcəyini bildirmişdir. Bundan sonra Misir 3 fevralda yenidən toplanan konfransda Ərəb Dövlətlərinin Ərəb Birliyi xaricindəki ölkələrlə qorunma müqaviləsi imzalanması üçün bir təklif irəli sürmüş, lakin bu dəfədə Suriya, Lübran və Urdun bu təklifi qəbul etməmişdilər. Konfrans 6 fevralda heç bir qərar qəbul etmədən dağılmışdır.

1955-ci il yanvar ayının 6-da Türkiyənin Baş Naziri Menderes Bağdada gəldi və Nuri Səid ilə danışıqlar apardı. Bu danışıqlar nəticəsində İraq və

1955-ci ilin yanvar ayının 12 - də Türkiyə-İraq rəsmi bəyanatı elan olundu. Bəyanatda göstərilirdi ki, hər iki tərəf guya Yaxın və Orta Şərqdə təhlükəsizliyi təmin etmək naminə əməkdaşlıq edəcəklər.

1955-ci fevral ayının 24-də Bağdadda İraq ilə Türkiyə arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq haqqında pakt imzalandı, tarixdə bu pakt "Bağdad paktı" adlanır.

Türkiyə-İraq paktının bağlanması BMT-nin nizamnaməsinə zidd idi. Məlum olduğu kimi bu pakt bağlanan zaman nə İraq, nə də Türkiyə yəni heç kim silahlı hücumla hədələnmirdi.

Bağdad paktının təsir sessiyası 1955-ci ilin noyabrın 21 - 22 - də Bağdad şəhərində oldu. Bu sessiya "Bağdad paktının" əsas orqanlarını yaratdı və ABŞ – da bu ölkələrə yardımı müəyyənləşdirdi.[9]

Türkiyə - İraq razılaşmasına qarşı təzyiqlər yenə Misir başda olmaqla digər Ərəb dövlətlərindən gəlmişdir. Misir ilkin olaraq Suriyayı öz görüşlərində tərəfində saxlamağa çalışmış və iki dövlət, 2 martda Ərəb Birliyi Təhlükəsizlik Paktının yerinə keçəcək və İraqı kənar qoyacaq yeni bir siyasi, iqtisadi və hərbi müqavilə edilməsini qərarlaşdırılmışdır. Misir və Səudiyyə Ərəbistanı arasında edilən görüşlərdən sonra da, 6 martda Qahirə, Şam və Riyadda ortaq fikirlər söylənilmişdir: Misir, Suriya və Səudiyyə Ərəbistanının "Ərəb dünyasının hərbi, siyasi və iqtisadi gücünü qüvvətləndirəcək" bir müqavilə olmasını və bu üç dövlətin Türkiyə - İraq Paktına qoşulmalarına qərar verdikləri bildirilmişdir. Üç dövlətin bu qərarına yalnız Yəməni qoşulmuş, Urdun və Lübran yenə də" - " münasibət bildirmişdilər.[5,s.54] Lübran Suriya ilə İraq arasında ediləcək yeni müqavilə xaricində qalmaq istəməmiş, 14-19 martda Bağdadda bu məsələyə dair görüş olmuşdur. Lakin bu görüşdə heç bir razılıq əldə edilməmiş və Ərəb dövlətləri arasında ediləcək yeni müqavilənin Ərəb dünyasında yeni parçalanmalar yaratmaqdan başqa heç bir işə xeyri olmayacağına razılaşması sonunda, Qahirədə olması düşünülməyən Ərəb dövlətləri konfransı vaxtı bilinməyən gələcəyə qalmışdır.

Türk-İraq razılaşması başda Misir olmaqla bəzi Ərəb dövlətlərində təsuratların səbəbləri başqadır. İsrail Xarici İşlər Naziri Türk - İraq müqaviləsi imzalandıqdan iki gün sonra 26 fevralda açıqlama vermişdir.[2,s.43-44] O, bu açıqlama ilə bildirmişdir ki, müqavilənin imzalanması sırasında İraq prezidenti tərəfindən hazırlanan və Türk prezidenti tərəfindən təsdiq edilən məktubda, bu müqavilənin haradan olursa olsun, hər cür təzyiqlərin qarşısını almaq məqsədilə imzalandığını və tərəflərin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının qərarlarına baxılması niyyəti ilə iş əlaqəsi ediləcəyi deyildikdən sonra belə olduqda, bu məktubun İsrailə yönəldilmiş düşmənçə bir fikir olduğu irəli sürülmüşdür.

Türk ilə İraq arasında imzalanan pakt İngiltərəyə o zamanda möhtac olacağı imkanı yaradırdı. İngiltərə prezidenti Eden mart ayının əvvəlində Bağdada səfər edir və İraq Dövlət adamları ilə görüşləri olur. İngiltərənin Türk-İraq paktına qoşulacağını və İraq hökumətinə, bu paktın birinci maddəsinə yetərinə qarşılıqlı təhlükəsizlik, işbirliyi üçün müqavilə imzalanmasını təklif etmişdir.

İngiltərə 4 aprel 1955-ci il Bağdad Paktına qoşulmuşdur. Eyni gündə İngiltərə ilə İraq arasında 1930-cu ildə ittifaq müqaviləsinin yerinə keçəcək müqavilədə imzalanmışdır.

Bağdad Paktına dördüncü üzv olmaq istəyən, yəni ərəb olmayan bu dövlətdən Pakistandan gəlmişdir. Pakistanın Bağdad Paktına qoşulmasına dair görüşlər 21-29 iyunda Ankarada olmuş, və pakta rəsmən 23 sentyabrda 1955-ci ildə qoşulmuşdur.[7]

Pakistanda qoşulduqdan sonra Bağdad paktı dördlü bir müqavilə olmuşdur. Son biçimini alması da, İranın qoşulması üzrədir. İran hökuməti 11 oktyabr 1955-ci ildə pakta qoşulacağını

bildirdikdən sonra, xüsusi İraq hökumətinə rəsmən bildirmiş və 3 noyabrda qoşulma işləmləri qurtarmışdır.

Amerika 1955-ci ilin 22 noyabrda Vaşinqtonda etdiyi rəsmi danışıqda bildirmişdi ki, paktın təsis sessiyasına bir nəzarətçi heyət göndərmişdir. Təsis sessiyanın rəsmi təbliğində, Amerikanın paktla daimi hərbi və siyasi əlaqə qurmaq və İqtisadi Komitə qurularkən bununla əlaqəli toplantılarda bir gözlənci bulundurmaq yolunda qərar olduğunu açıq bildirmişdir. [3,s 67-69]

Bununla bərabər Amerika 16-19 aprel 1956-cı ildə Tehrandada edilən ikinci Bağdad paktı sessiyasına Amerikanın keçmiş Tehrandakı səfiri Loy Henderson nazirliyindən bir təmsilçi heyət göndərmişdir. Toplantı sonunda 20 apreldə açıqlanan rəsmi bildirişdə, Amerikanın Bağdad paktı ilə edəcəyi işbirliyi məsələsində danışılmışdır.[10]

Amerikanın pakt ilə işbirliyini qəbul etməsi bütün dövlətlərdə olumlu qarşılanmış olmaqla bərabər, tam üzvlüyü bu dövlətləri narazı salmışdır.[3,s/110-111] Paktın 19 apreldə etdiyi sessiyasında Türk Baş Naziri Adnan Menderes Amerikanın Təşkilata tam üzvlüyünü böyük sevinclə qarşılamışdır.

1958-ci ilin ortalarında Orta Şərqdə Türkiyəni yaxından maraqlandıran yeni bir böhran ortaya çıxmışdır. Bu böhran mənbəyini, 14 iyul 1958-ci ildə İraqda meydana gələn çevriliş ilə Amerika və İngiltərə bu çevrilişi yaxından izləyirdilər.

İraqdakı hökumət rejimi dəyişikliyini Bağdad Paktı üzvləri arasında narahatlıq yaratmışdır.

14-17 iyul günləri arasında İstanbul və Ankarada etdikləri toplantıda Türk, İran və Pakistan dövlət başçıları İraq məsələsi üzrə geniş müzakirələr etmişlər və toplantının sonunda yayımlanan rəsmi açıqlamada deyildiyinə görə, mütləq bir ölkədə xaricdən lazım olan fəaliyyətlərin, müttəfiq arasındakı müzakirələrdə qiymətli irşatları daim xatırlanacağı bildirilmişdi.[8]

Həqiqətən İraqdakı yeni rejimi sağlamlaşdırdıqca, Türk yönəticilərinin bu rejim qarşısındakı tutumları da yavaş-yavaş yumşalmağa başlamışdır. Türkiyə, yeni İraq hökumətini, Londonda olan Bağdad Paktı Nazirlər Təşkilatı sessiyasından sonra, 31 iyul 1958-ci ildə tanımışdır. [9]

İraq çevrilişindən bir gün sonra, 15 iyul 1958-ci ilin sabahı, Lübrana Amerikan dəniz piyadalarının çıxarıldığı öyrənilmiş və bunu 17-18 iyulda İngilis qüvvələrinin Urduna edilmiş çıxarma ilə nəticələnmişdir.

Bağdad Paktı müsəlman üzvlərinin dövlət başçılarının 14 iyul 1958-ci ildə İstanbulda başlayan görüşlərində, Lübran çıxarması da müzakirə olunmuş məsələlər sırasında yer almış və dövlət başçıları, 15 iyulda Eyzenhauerə Amerikanın Lübranın dəvəti ilə məşğul olduğu hərbi hərəkət qarşısında eşitdikləri razılığı bildirən üçlü bir komissiya yollamışdılar.[7]

Urduna edilən İngilis çıxarmasına gəlincə, üç dövlət başçılarının görüşlərinin sona çatdığı vaxtda bu iş hələ edilməmişdir. Türk Xarici İşlər Naziri Fatih Rüşü Zorlu bu çıxarma xəbərini aldıqdan sonra etdiyi konfransa, Urdunun Bağdad Paktı üzvlərindən kömək istədiyi məsələyə dair çıxan sözlərə maraqlı bir sualı "İngilis qüvvələri Urduna çıxdığına görə bu köməklik edilmiş deməkdir " deyə cavablandırmış və Bağdad Paktı üzvlərinin Urduna hər baxımdan köməklik edəcəkləri qərarında olduqlarını demişdir.[11,s.64]

Türk hökuməti İngilis qüvvələrinin Urduna etdikləri çıxarmayı da eyni Lübran çıxarması səbəbdən dəyərləndirmişdir.

14 iyul çevrilişindən sonra İraqın Bağdad Paktı üzvlüyündə qalıb-qalmayacağı vacib bir məsələ olaraq ortaya çıxmışdır. Paktın İraq daxil olmamaq şərti ilə bütün üzvlərinin və Amerikanın Xarici İşlər Naziri Orta Şərqdəki son hadisələri gözdən keçirmək və İraq hadisələrindən sonra Bağdad Paktının vəziyyətini danışmaq məqsədilə, 28-29 iyulda Londonda görüşmüşdülər.[14,s.25-26] görüşmədə yayımlanan və Amerikanın imzasını daşıyan bu sənəddə belə göstərilmişdir.

1 - Pakt çərçivəsi daxilində kollektiv təhlükəsizlik tədbirləri görülmüşdür. Hərbi planlama təkamül etdirilmiş və bölgə iqtisadi proqramları hazırlamışdır.

2 – 1955-ci ilin 24 fevralında Bağdadda imzalanmış Qarşılıqlı İşbirliyi Paktının 1-ci maddəsinə görə, Pakt təhlükəsizliyi üçün işbirliyi ediləcək və bu işbirliyini tətbiq mevkinə qoymaq üçün də xüsusi müqavilələr imzalaya bilərdilər.[15,s.47-48] Bunun kimi Amerika dünya sülhünün

nəfəne, konqresin tanıdığı yetkilərə uyğun olaraq bu təbliğatı yayan dövlətlərlə təhlükəsizlik mövzusunda işbirliyini qəbul etmiş və bu işbirliyinə vücut verəcək müqavilələr dərhal hazırlanacaqdır.

28 iyulda Londonda göstərilən proqramda Bağdad Paktının yeni bir irəliləyişində olduğunu açıq bildirilmişdir. Bu proqramdan da başa düşülürdü ki, Paktın İraq xaricindəki üzvləri bu dövlətin də təşkilatdakı ərəfəsində, Paktın vəziyyəti ilə bağlı bir vacib məsələyə də toxunulmuşdur. Bu Amerikanın Pakt qarşısındakı vəziyyətidir.

İraqın vəziyyətindən sonra Bağdad Paktı qarşısında düşündüyü fikrə gəlinə: qurulan yeni hökumət İraqın xarici siyasət məqsədlərinin bütün dövlətlərlə dostluq və tərəfsizlik olduğunu elan etmişdir. Bağdad Paktı Təşkilatının İraqın qoşulmadığı 23 oktyabr 1958-ci il Ankara toplantısından sonra edilən açıqlamada, bugünkü şərtlər qarşısında, Təşkilat mərkəzinin qısa bir vaxt üçün Ankaraya köçürüləcəyi bildirilmişdir. [12,s.79-81] İraq Bağdad Paktının bundan sonrakı sessiyalarına qoşulmamış, lakin 1959-cu ilin martına qədər bu dövlətin Paktdan çıxdığı əsasında bir açıqlama edilməmişdir. Nəhayət General İraqın Bağdad Paktından çıxdığını 24 martda Bağdaddakı İngilis, İran, Pakistan və Türk səfirlərinə bildirmişdir.

İraqın Bağdad Paktından çıxdığından sonra 21 avqust 1959-cu ildə edilən açıqlama ilə Bağdad Paktı Təşkilatı adının Mərkəzi Müqavilə Təşkilatı (Central Treat Organization, CENTO) olaraq dəyişdirildiyi bildirilmişdir. CENTO-Təşkilatı yeni Adı altında ilk toplantısı 7-9 oktyabr 1959-cu ildə Vaşinqtonda Amerikanın XİN K.Herter in başçılığı ilə olmuşdur.[4,s. 114]

Təşkilata bu adın NATO ilə SEATO arasında yer almış olmasından ötrü verildiyi bildirilmişdir.

Bağdad Paktı X.İ.N-nin 28-29 iyul 1958-ci ildə Londonda Amerikan Xarici İşlər Naziri qoşulmaqla etdikləri toplantıda Amerikanın Bağdad Paktının bölgə üzvləri ilə ayrı-ayrı təhlükəsizlik müqavilələri olmuşdur. 1959-cu il martın 5-də bağlanmış ikitərəfli sazişdən sonra 1959-cu ilin oktyabr ayında Türkiyə ilə ABŞ arasında başqa saziş bağlandı.[10] Bu saziş Türkiyə ərazisində NATO-nun raket bazalarının yerləşdirilməsi haqqında idi. Saziş əsasən 12 Türk diviziyası NATO-nun qarəğahının ixtiyarına verildi.

ƏDƏBİYYAT

- 1 Türkiyə və Avropa əlaqələri: Kənan Balkər / Alan M. Killiams . 1996.
- 2 Türk dıř politikası (1919 – 1965) Ankara 1969.
3. Belgələrle Türk – Amerikan münasibətləri (açıqlamalı); prof. doktor Faxrı Armanođlu, Ankara 1991.
- 4 Küreleşen Dünya və Türkiye; İbrahim Canpolat. Bursa 2002
- 5 Qənbər Hüseyinov: Türkiyə 2-ci dünya müharibəsindən sonra.
- 6 Məqalələr məcmuəsi Türkiyə tarixi məsələləri : Bakı 1972.
- 7 www.cankaya.gov.tr
- 8 www.asam – avrasiya strateji araşdırmalar mərkəzi
- 9 www.avrupakonseji.gov.tr
- 10 www.başbakanlıq.com.tr
- 11 Алиев Т.Иностраннй капитал в Современной Турции – Баку,1962
- 12 Алиев Т.З., Ахундов И.А.Об отношениях Турции с арабскими странами на современном этапе. – В кн.: Характерные черты социального – экономического развития арабских стран в 1950 – 1970гг. Ереван,1980.
- 13 İsmayıl R. Asiya və Afrika ölkələrinin çağdaş tarixi. 2001
- 14 Suat İ. Geopolitik Duyarlılıq: türk tarix kurumu basımevi Ankara , 2002
- 15 Бжезинский З.Великая шахматная доска. М.,2003

MURADOVA LALA*Сотрудник Университета «Тефеккюр»**E-mail: TarixVəOnunProblemləri@gmail.com***ТУРЦИЯ И БАГДАД ПАКТЫ**

В создание, который с близи участвовал Турция, один из региональный организация Багдад Пакты. Организация, в которую в хотябы была создана, что бы укрепить позицию Англии в Ближнем и Среднем Западе, по недоразумение среди стран содружество не дало эффективной работы организации.

MURADOVA LALA*Science and education centre.**Member of Fafakkur University;**E-mail: TarixVəOnunProblemləri@gmail.com***TURKEY AND BAGHDAD PACT RESULT**

Regional organization took part in the creation of the Turkey closely Baghdad Pact. This organization entered Turkey of the British in the near and Middle East and as a whole, if dissatisfactions are created and dissatisfactions did not allow the purpose of to strengthen the positions of the west to carrying out efficient activity of the organization between among member states.

*Rəyçi: t.e.n., İ. Ağayev, t.e.d. M.B. Fətəliyev**Elm və Təhsil Mərkəzi «Təfəkkür» Universiteti «İctimai-siyasi elmlər» kafedrasının 13 sentyabr 2010-cu il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №1)*